

Krajnikova hiša – edinstvena arhitekturna dediščina

Na Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Ljubljana, ki je pristojna za območje Škofje Loke, smo bili nemalo začudeni, ko nas je Franc Krajnik iz Srednikove grape pod Križno goro v Škofjeloškem hribovju pred leti zaprosil, da njegovo novo hišo razglasimo za kulturni spomenik. Ko sem jo prvič videla, mi, kljub takratnemu že delnemu poznavanju stavbne dediščine tega območja, ni bilo v prvem hipu jasno, ali je hiša nova ali stara. Nenavadno ravne stene je imela in da bi se v tako dobrem stanju in brez značilnih predelav v mnogih stoletjih ohranila tako čistih oblik, vzdrževana in ohranjena. S Frenkom, kakor tudi pravijo Krajnikovemu Francu, sva v teh letih postala že prava stara znanca. Še vedno mislim, da je posebnost, ker se je lotil tako zahtevnega in

Krajnikova hiša v Srednikovi grapi. (foto: Jože Stukl)

nenavadnega življenjskega projekta. Vendar njegovo delo, po toliko službenih letih v spomeniškem varstvu in ob vsakodnevnem soočanju s propadanjem naše stavbne kulturne dediščine, sedaj bolj cenim.

Njegova zgodba je bila zapisana že v mnogih člankih časopisov in revij. Mnogo ljudi, popotnikov, umetnikov in strokovnjakov ga je že obiskalo pod Križno goro. Vsakemu je bil vedno znova pripravljen pripovedovati, kako se je kot zanesenjak, ljubitelj starin in naše ogrožene kulturne dediščine odločil, da zgradi hišo. Pa ne kakršnokoli hišo, ampak sestavljeno iz starih in propadu zapisanih hiš iz njegove, njemu zelo ljube mu loške okolice. Leta 1984 se je v Puštalu morala novi cesti umakniti stara Klamfarjeva ali Pepetova hiša iz leta 1759. Odločil se je, da tega ne more kar tako dopustiti, da jo bo previdno razstavil ter na novo postavil na novi lokaciji, v bližini rodne domačije, Mlinarjeve kmetije v Srednikovi grapi pod Križno goro.

V težko pridobljenem gradbenem dovoljenju za tak unikaten in neobičajen primer novogradnje so uradniki takrat malce nerodno zapisali, da se mu dovoljuje gradnja spomeniško zaščitene stanovanjske hiše iz Puštala 32. Takih graditeljev, posebno v tistih časih, ni bilo prav veliko. Iz ostankov Pepetove bajte je najprej naredil t. i. kujavnik, majhno leseno hišico, ki je bila včasih pogosta na slovenskih domačijah; vanjo se je gospodar umaknil pred hudo ženo. Tudi Franc se rad pošali, da mu kujavnik včasih kar dobro služi. Vanj je na steno obesil hišne številke vseh sedemnajstih hiš, iz katerih je kasneje uporabljal gradbeni material in ga sestavljal v svoji novi stari hiši.

Kujavnik ob hiši in notranjost kujavnika (foto: Jože Stukl)

Tako je ob lesenem stropu iz leta 1759 iz Pepetove hiše pripeljal še kletna okna iz Trilarjeve hiše v Virmašah, osem okenskih okvirjev iz Basove bajte na Bukovici, štiri iz Jakelnove v Selcih, dva lesena stropa (iz leta 1830) iz Buhave domačije v Zadobju nad Lučinami, lesen portal garaže iz porušene hiše v Dupljah, kamniti podboj ob vhodu v klet pa iz romarske hiše na Sv. Joštu nad Kranjem.

V celoti je podrl tri hiše, iz ostalih pa vzel posamezne elemente, značilne za gorenjske

Kletni portal (foto: Jože Štukl)

tisti del hiše, ki je bil namenjen gospodarski dejavnosti (kašča, klet in hlev), v Krajnikovi hiši namenjen sodobnim potrebam – kurilnici, garaži in kopalnici. Seveda ni treba posebej poudarjati, da je hiša prirejena za sodobni način bivanja, z vsemi potrebnimi instalacijami in izolacijo. Po hiši je položenih tudi dobrih sto metrov starih tlakovcev, izkopanih iz porušenih hiš. Hiša je opremljena izvorno, v starem slogu, s starim in novim pohištvom in predmeti, ki imajo svoje točno določeno mesto v prostoru, kot so ga imeli nekoč.

Hiša – muzej (foto: Jože Štukl)

hiše (okenske mreže – gautre, kovane polknice in notranja vrata, lesene skrinje) in jih vgradil v notranjost svoje hiše. Ta je zasnovana v značilni alpski razporeditvi prostorov, kjer je podolžna veža orientirana pravokotno na strešno sleme in deli prostore v notranjosti na vsako stran hiše. Tako je na eni strani tudi v Krajnikovi hiši nastal glavni prostor, »hiša«, z vso opremo, značilno za bivalno kulturo v obdobju od 18. do 20. stoletja.

Na drugi strani veže si sledita kuhinja in kopalnica. V kleti in mansardi se tlorsna zasnova ponovi, pri čemer je seveda

Polovica pohištva je starega, ostalo je novo, narejeno po starih načrtih. Znanje o stavbni dediščini je Franc črpal iz knjig, največ pa se je o načinu nekdanje gradnje in rokodelskih spretnostih naučil prav pri podiranju starih hiš. Nekoliko pozna tudi stare restavratorske tehnike, pri marsikaterem delu opreme so mu pomagali pravi mojstri. Vzorno je restavrirana množica nekoč uporabnih, danes pa muzejskih predmetov, ki jih je vestno zbiral, negoval in hranil mnogo let, preden so našli mesto v njegovi hiši: kavni mlinčki, slike na cinu, petrolejke, svečniki, skrinje, posebno zanimiv je stari pljuvalnik za žvečeni tobak in nekdanja petrolejka s Fužinske ulice v Škofji Loki, ki je danes seveda električna, in ne nazadnje ulična svetilka prve loške razsvetljave, ki je bila prva javna razsvetljava na Slovenskem. Vse to je Franc s posebnim spoštovanjem do kulturne dediščine ohranil, zbral, sestavil ali kar zložil v zanimivo sestavljanke –

ali kar zložil v zanimivo sestavljanke –

etnološki muzej, kjer se z veliko mero dobrega okusa prepleta staro z novim in kjer ima življenje pridih preteklosti, hkrati pa elemente udobja, ki ga nudi sodoben način življenja.

Franc je po zaključku gradnje, ki je trajala skoraj deset let, želel imeti v hiši tudi dela sodobnih loških umetnikov. Tako je Maja Subic na zadnji strani hiše v slepem kamnitem portalu narisala fresko, kipar Metod Frljic je pred hišo postavil kip Življenje v kamnu, v hiši pa so našla mesto likovna dela Hermana Gvardjančiča in Dore Plestenjakove.

Zavod za varstvo kulturne dediščine je Ministrstvu za kulturo (1996) poslal predlog za vpis v Register nepremične kulturne dediščine, leta 2005 pa je Občinski svet Občine Skofja Loka na osnovi strokovnih zasnov sprejel Odlok o zaščiti hiše Križna gora 17 (EŠD 8094) za kulturni spomenik lokalnega pomena, z obrazložitvijo, da je Krajnikova hiša med etnološko arhitekturno dediščino v slovenskem merilu nekaj posebnega. Je muzej, sestavljen iz stavbnih in gradbenih elementov kakovostnih kmečkih objektov na škofjeloškem območju, ki so propadli in jih je lastnik v izrednem sozvočju z novim okoljem sestavil v novo arhitekturo in na ta način ohranil pomemben del naše skupne materialne dediščine.